

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”
ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „НОВА И СЪВРЕМЕННА ИСТОРИЯ”

БОРИСЛАВ ВАЛЕНТИНОВ МОМЧИЛОВ

**АБОЛИЦИОНИЗМЪТ И ВЛИЯНИЕТО МУ ВЪРХУ ГРАЖДАНСКОТО
ОБЩЕСТВО В НОВА АНГЛИЯ, 1831-1861 Г.**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по
професионално направление 2.2. История и археология (Нова и най-нова
обща история)

Научен ръководител:

Проф. д-р Борислав Гаврилов

СОФИЯ

2019 г.

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита на 29 януари 2019 г. от катедра „Нова и съвременна история“ към Исторически факултет на Софийски Университет „Св. Климент Охридски“. Състои се от увод, три глави, заключение, библиография - общо 255 страници.

I. Обща характеристика на дисертационния труд

Предмет на изследването

Фокусът на настоящото изследване е съсредоточен върху развитието на аболиционизма и влиянието му върху гражданското общество в Нова Англия в периода 1831–1861 г. Основният акцент на дисертационния труд е поставен върху това как аболиционизмът като движение преминава през различни етапи във формирането на своите доктрини и идеи за отхвърляне на робовладелската система, повлиявайки дълбоко върху оформянето на модерното гражданско общество в Масачузетс, Роуд Айлънд, Мейн, Кънектикът, Върмонт и Ню Хемпшър. Направен е опит за тематичен анализ на процесите на взаимодействие между хората, които са част от движението за премахване на робството, и онази прослойка от американската общественост в Нова Англия с активна гражданска позиция. Проследяването на корелацията между тези два компонента от американската историческа действителност има важна роля за адекватно разбиране на съвременното американско общество в този регион. Водещ предмет на изследването не са различните крила на аболиционизма. По-скоро ще се проследят различните етапи, през които преминава движението, както и различните идеи и доктрини, които го съставляват. Анализът ще бъде насочен към това какво представлява движението аболиционизъм, неговото развитие, както и значението му в американската история и формирането на модерното американско общество в годините преди 1861 г. Освен това ще бъде разгледана и идейната еволюция на движението, без да бъдат пропуснати и вътрешните противоречия между различните лидери. Изследването ще обърне внимание на идеите за реформи, които изиграват ключова роля в утвърждаването на движението като основен политико-обществен фактор.

Дисертацията ще анализира няколко основни средства, чрез които движението влияе пряко върху настроенята на активната част от гражданското общество в Нова Англия. Това са литературната традиция, която се изгражда в този период от страна на хората с анти-робовладелски виждания, аболиционистката преса, формирането на анти-робовладелски общества, политическата активност и, не на последно място, ролята на отделните личности. Акцент е поставен върху различните идеологически подходи към премахването на робството. Подчертаването им има за цел да разкрие как всяко от

различните крила в движението допринася за въвеждането на подходи в литературата и пресата, чрез които се въздейства пряко върху гражданското общество. Застъпена е тезата, че аболиционистите в периода след 1831 г. започват да използват широка палитра от похвати за постигането на крайната си цел. Въпреки противоречията между лидерите на движението се наблюдава една естествена кохезия и обща крайна цел, което спомага за обединяването и синергията, особено в десетилетието преди избухването на Гражданската война. Именно благодарение на този сбор от фактори движението успява да повлияе както върху политическия живот в страната и обществените нагласи, така и върху литературата, създадена през тези три десетилетия. Според една голяма част от изследователите на движението всичко това намира проявление в Гражданската война, като именно аболиционизмът е една от основните предпоставки за избухването ѝ¹.

Актуалност на темата

През последните години в САЩ се наблюдава значително повишаване на интереса към историята на аболиционисткото движение, както и към проблемите, свързани с расовата дискриминация и нейните обществени проекции. Макар и малко опосредствено, в България също може да се проследи едно засилване на интереса към този тип проблеми, особено на фона на изострените дебати, свързани с т. нар. „бежански въпрос“ и интеграцията на различните малцинствени групи. С оглед на сериозните проблеми, пред които е изправено световното общество днес – трафик на хора, проблемите около мигрантските потоци и политическите конфликти, се налага изследване на движения като аболиционизма, чието опознаване може да предложи възможни отговори и решения на заобикалящите ни проблеми. Като част от съвременния свят, Съединените щати са изправени пред многобройни проблеми както във вътрешната, така и външната си политика, което изисква внимателен поглед в миналото с цел избягване на повторни грешки при решаването на определени проблеми. Такъв проблем е расизмът, който в последното десетилетие е сериозно дискутирана тема. Независимо от това, че живеем в епоха на толерантност и равни възможности, той продължава да бъде активен и е част от нашето ежедневие.

¹ Автори, застъпващи тази теза – Джон Стафер, Дейвид Б. Дейвис, Ерик Фоунър и др.

Географски и хронологически рамки на изследването

Географските граници на изследването са ясно очертани и обхващат територията на Нова Англия, в която влизат шест щата – Масачузетс, Роуд Айлънд, Ню Хемпшър, Кънектикът, Мейн и Върмонт. Изборът на този регион не е случаен, тъй като в своята дисертация аз застъпвам тезата, че именно Нова Англия с център Масачузетс е средището, където аболиционизмът може да разгърне изцяло своя потенциал, откривайки мащабен фронт срещу защитниците на робовладелската система на Юг. С оглед на динамиката и развитието на движението в десетилетията преди 1861 г. лидерът Масачузетс е следван от Кънектикът, Мейн, Върмонт, Ню Хемпшър и Роуд Айлънд. Не трябва да се пренебрегва фактът, че Масачузетс приема ролята на активен център в пропагандирането на движението за премахване на робовладелската система. С оглед на географията границите са статични, като ролята на движението в по-населените места (големи градове и области) е значително по-ясно изразено, отколкото в малките градове и селища.

С появата на *The Liberator* през 1831 г. и избухването на въстанието на Нат Търнър на 21 август същата година робовладелският въпрос се измества от периферията към центъра на обществено-политическия живот. Идеите за реформи и премахване на робството в САЩ придобиват все по-голяма публичност, придружена с виждания за нова организация на свободния труд. Това е процес, който впоследствие преминава през много вътрешни трансформации, определяйки както политическия, така и обществено-икономическия живот на Съединените щати. Събитията, заключени в годините между 1831 г. и 1861 г., разкриват една промяна на обществените нагласи, която се оказва решаваща за формирането на модерния облик на американското общество и политическа система. Хронологическите рамки на изследването, а именно 1831–1861 г., обхващат много точно един период от американската история, наситен с реформи и изключителна динамика в политическия и обществен живот, заключени между създаването на вестник *The Liberator* от Уилям Лойд Гарисън, избухването на въстанието на Търнър и приемането на т. нар. *Confiscation Act* на 6 август 1861 г. от Ейбрахам Линкълн. Документ, с който се позволява конфискуването на всякакво имущество, собственост на Конфедерацията, в това число и робите. Актът дава право на съдилищата да лишат робовладелците от всякакви права над притежаваните от тях роби, но все още не изяснява състоянието на

самите роби. Изследването преминава през период, включващ няколко президентски избори, кризата от 1837 г. разделението в движението през 1840 г., т. нар. *Gag rule* в периода 1836–1844 г., Американско-мексиканската война от 1846–1848 г., *Закона за избягали роби* от 1850, *Закона Канзас-Небраска* от 1854 г., делото Дред Скот срещу Сандфорд от 1856–1857 г., въстанието на Джон Браун от октомври 1859 г. За период от три десетилетия движението преминава през различни етапи и успява да се адаптира към изключително динамичната политическа и обществена реалност, съумявайки да остави богато културно, обществено и политическо наследство.

Трябва да бъде отчетен фактът, че за изследвания период, който обхваща тридесет години, понятието аболиционизъм не може да бъде заместено или отъждествявано с понятието анти-расизъм поради простата причина, че една част от аболиционистите искат робството да бъде премахнато на практика, но не биха приели чернокожите като равноправни граждани². Думата аболиционизъм спокойно може да бъде заместена от понятието съпротива – съпротива срещу установените политически и обществени норми, съпротива срещу несправедливостта и най-вече съпротива срещу расовите предразсъдъци.

Тематиката около движението за премахване на робството не е застъпвана по никакъв начин в българската историография. Изследването на тази проблематика създава възможност за проследяване на определени исторически тенденции и процеси, свързани с историята на Съединените американски щати, обогатявайки знанието върху един непознат официално за българската историческа наука проблем.

Цели и задачи на изследването

Основни цели и задачи пред настоящото изследване са: проследяването на движението аболиционизъм в годините, заключени между 1831 г. и 1861 г., ролята му върху формирането на модерната гражданска американска идентичност в този период и по какви начини то успява да въздейства върху гражданското общество в Нова Англия. Чрез използването на широк кръг литература, произведена от съвременниците на събитията, голям брой вестници и памфлети, мемоарната колекция на завиден брой активни

² Не са малко хората, които с радост биха подкрепили връщането на голяма част от чернокожите обратно по бреговете на Африка – една идея, широко застъпена в практиката на Американското колонизаторско общество, особено след създаването на Либерия.

обществени дейци и речи, изследването има за цел да осъществи научен принос в тази област (неизследвана от българската историография до този момент), но и да отключи въпроси, възбуждайки евентуален интерес и стремеж към намирането на допирни точки с българската историческа наука. Водещи цели на изследването са:

1. Да се обясни промяната на движението аболиционизъм в годините между 1831 г. и 1861 г. и това по какво то се различава от движението преди 1831 г.
2. Да се проследи по какъв начин движението успява да въздейства върху гражданското общество.
3. Да обясни как движението е изведено от периферията на обществения живот и поставено в центъра на случващото се в годините преди избухването на Гражданската война.
4. Да се проучи по какъв начин се извършва преходът от идеята за градивна еманципация през доктрината за незабавно премахване на робството до създаването на т. нар. политически аболиционизъм.
5. Да се анализира по какъв начин политическият аболиционизъм въздейства върху политическата обстановка в Съединените щати.
6. Да се проследи вътрешното за движението противопоставяне между доктрината за незабавно премахване на робството и идеята за отделяне на Северните щати от Съюза.
7. Да се докаже важната роля на аболиционистичната преса, литература и организации при формирането на видна анти-робовладелска позиция сред гражданското общество в Нова Англия през 40-те и 50-те години на XIX в.
8. Да се обясни ролята на движението в поляризирането на обществените нагласи между Севера и Юга и достигането до Гражданската война.

Методология

Основните подходи, използвани в дисертационния труд, са няколко. Това са историческият метод, анализ и синтез, като основен метод е историческият. Акцент е поставен върху т. нар. критичен подход. Историческият подход е основополагащ за всяко

историческо изследване, поставено в ясно обособени времеви рамки, спомагащ за ясното анализиране на лица, събития и процеси. Частично под внимание е взет т. нар. позитивистки подход, наложен от нуждата за анализиране на изворовата база. Друга популярна и в много отношения наложителна методология е т. нар. историко-интерпретационен модел, който позволява анализиране и интерпретация на събраната информация по проблема. Методиката на сравнение и анализ е използван за съпоставянето на съответното изследване в общата картина на историческия процес и неговата важност както в момента на случването, така и в съвременното ежедневие. В края на главите и цялостната разработка е приложен методът на обобщаването, спомагащ за по-ясното обяснение на откритите закономерности, тенденции и новости на изследователския труд. От важно значение за прецизното и ефективно прилагане на информацията е употребата на методите на сравняване и класификация, аргумент чрез аналогия, статистически анализ и др.

Структура на изследването

Дисертационният труд е изграден от три основни части – увод, изложение и заключение. Уводът е съставен от темата на изследването, географските и хронологическите рамки, мотивация за избор на темата, както и актуалността ѝ, историографско есе, цели и задачи, методология, структура на дисертационния труд, основни хипотези, съставляващи изследването, приноси и постижения.

Изложението е обособено в три отделни глави. В първата глава се разглежда създаването на движението аболиционизъм и превръщането му в сериозен обществен фактор. Втората глава е фокусирана върху еволюирането на политическия аболиционизъм и последиците върху вътрешното състояние на движението. В третата глава се проследява радикализирането на аболиционистката реторика и превръщането ѝ във важен елемент от борбата на аболиционистите в Конгреса. Проследяват се събитията от 1850 г. до навечерието на Гражданската война през 1861 г.

Заключението обобщава основните изводи, направени по време на проучването. Описан е преходът от идеята за гражданна еманципация до радикализирането на движението през 50-те години на XIX в. Наблюдава се хронологическо превръщане на аболиционизма в движението в обществено-политическа тежест.

Извори и документи

Като първични източници в изследването са включени няколко основни типа извори. Безспорно важен източник на информация за обществените нагласи и политическата реалност през периода е периодичният печат. Разгледани са седемнадесет вестника, циркулиращи основно в северните щати. Пресата заема съществено място в ежедневието на американската общественост. Освен информативен характер, тя съдържа ценни данни за общественото, политическото и културното състояние на САЩ. Макар и да няма точно фиксирани данни за годишната циркулация на отделните печатни издания, според информацията, предоставена след седмото преброяване на населението през 1850 г., на територията на САЩ има 2 526 вестника с приблизителен годишен тираж от 426 409 978 броя, което потвърждава същественото значение на пресата в обществения и политическия живот.

Сред множеството издания все пак можем да открием водещите заглавия, които променят не само облика на движението, но и обществените нагласи в Нова Англия. Разположен в историческия контекст, можем да посочим като най-значим източник за развитието на движението аболиционизъм вестник *The Liberator*. Медията, учредена от Уилям Гарисън на 1 януари 1831 г., продължава своето съществуване без прекъсване за период от 34 години, като излиза всеки съботен ден от седмицата. Така вестникът на Гарисън се превръща в нарицателно име на борбата против робството и възплъщение на промените, които движението изживява след 1831 г. Веднага след него идва другото голямо име в аболиционисткия печат – вестник *North Star*. Основан, редактиран и ръководен от Фредерик Дъглас, този седмичник характеризира борбата, водена от самите чернокожи, за достигане до така жадуваната еманципация. Този вестник символизира не само личностното развитие на Дъглас, но и привнася в историографията мотива за капацитета на движението, насочено към премахване на робството, и неговите способности да се реформира и адаптира. Макар и обучен от работата си с Гарисън, Дъглас започва да се различава в своята реторика значително от своя учител и това ясно личи от страниците на *North Star*. В своите публикации Фредерик Дъглас, за разлика от гарисонците, не заклеймява Конституцията като про-робовладелски документ, опитвайки се да насочи общественото внимание към същевения проблем – робството като такова.

Един от влиятелните и съдържателни анти-робовладелски вестници в тези години е *National Anti-slavery Standard*. Основан през 1840 г., той продължава своето съществуване до 1870 г. Мотото на вестника е „Без укриване – без компромиси“, а на страниците му са публикувани речи, дебати и есета, пряко свързани с робството. Освен своята анти-робовладелска насоченост, вестникът е и един от пионерите на движението за равни права за жените. Популярен вестник, издаван за периода 1847-1860 г., е *National Era*. Известен с публикациите на Джон Грийнлиф Уитиър и Хариет Бийчър Стоу. Вестникът проповядва от своите страници идеята за градивно, постепенно премахване на робството. Друг известен седмичник е *Philanthropist*, издаван в Синсинати, Охайо в периода 1836-1843 г. Негов редактор е Джеймс Бърни, който впоследствие се кандидатира за президент.

Други важни издания са *Freedom's Journal*, *The Emancipator*, *Philanthropist*, *Harper's Weekly*, *Advocate of Freedom*, *The Voice of Freedom*, *Massachusetts abolitionist*, *Boston Daily Advertiser*, *Friend of Man*, *Charter Oak*, *New England Spectator*, *Weekly Anglo-African*, *New-York Daily Tribune* и други. Периодичният печат на аболиционистите предоставя трибуна и възможност за обществена активност както на хора с анти-робовладелски виждания, така и на чернокожи, публикувайки множество писма от роби, описващи ежедневието и тежкия начин на живот.

От голямо значение са законите, приети от Конгреса на САЩ от 1820 г. до 1861 г. На първо място се откроява *Мисурийският компромис от 1820 г.*, чрез който се утвърждава политиката на разбирателство по отношение на робовладелските въпроси. А през 1850 г. са приети *Компромисът от 1850 г.* и *Закон за избягалите роби*, които имат определяща роля както върху политическата, така и върху обществената ситуация в страната. От изключителна важност за настоящото проучване е приетият *Канзас-Небраска акт* от 1854 г., създаден от Стивън Дъглас, който бележи началото на физическото противопоставяне в Канзас и превръщането на водената до този момент компромисна политика в мираж. Документът, приет от Линкълн на 6 август 1861 г., известен с името *Конфискационен акт*, бележи хронологически крайната точка на дисертацията, фактически даващ право на Съюза да конфискува собственост, спомагаща на кампанията на Конфедерацията, включвайки в това число и робите. От съществено значение са *Конституцията на САЩ*, *Декларацията за независимост* и приетата на 1 януари 1863 г. *Прокламация за еманципация*. Източници, имащи спомагателен характер при написването

на това проучване, са и редица други документи от времето на създаване на Съединените щати до края на Гражданската война.

Специално внимание трябва да бъде отделено на художествената литература от този период. Този тип извори е представен от биографии и памфлети, които допринасят пряко за формирането на модерната американска идентичност. На преден план излизат произведенията на Фредерик Дъглас. Едно от знаковите му произведения е *„Разказ за живота на Фредерик Дъглас, американски роб“*, публикувано през 1845 г. Съчинението е едновременно мемоар и трактат върху аболиционизма, описващ личните му преживявания като роб. Това писание е оценявано от съвременната историография като най-известното и въздействащо съчинение от този жанр. Разказът на Дъглас е последван от още две мемоарни произведения. *„Моето робство и моята свобода“* е отпечатано за първи път през 1855 г. с предисловие, написано от д-р Джеймс МакКън Смит. През 1893 г. е публикувано третото му съчинение *„Живот и времена на Фредерик Дъглас“*. От значение за историческата и литературната традиция има съчинението на Соломон Нортъп *„Дванадесет години в робство“*. Книгата е издадена през 1853 г. След като претърпява няколко преиздавания, съчинението на Нортъп изпада в забрава и е преоткрито едва в средата на ХХ в.

От изключителна важност за разбирането на процесите, случващи се в Америка в средата на ХІХ в., е съчинението на Хариет Бийчър Стоу *„Чичо Томовата колиба“*. Сюжетът на книгата е базиран в известна степен на истински случай, както и на набор от други реални събития. По тази линия книгата на Стоу наподобява съчинението на Тиодор Уелд и Анджелина Уелд, *„Американското робство такова, каквото е“*, издадено през 1839 г. Но за разлика от книгата на Хариет Бийчър Стоу, книгата на Уелд има описателен характер. Истинската оценка за влиянието на Хариет Бийчър Стоу е дадена от самия Линкълн, който при срещата си с нея възкликва: *„значи това е малката дама, започнала тази велика война“*³. Движението трансцендентализъм излъчва няколко сериозни представители, които чрез своите оригинални за времето си съчинения променят обществените нагласи и в същото време са ценен исторически и литературен източник. Хенри Дейвид Тјуро е типичен представител на тази школа. С творбите си Тјуро разкрива не само широката палитра на художествената литература през този период в Нова Англия,

³ Stowe, Ch. Edward, *Harriet Beecher Stowe: The Story of Her Life*. 1911, p. 203.

но и прави акуратен и интересен анализ на събитията, обвързани с движението аболиционизъм. През 1845 г. е публикувано съчинението му, посветено на Уендъл Филипс, озаглавено „*Уендъл Филипс пред публиката в Конкорд*“. Една от най-популярните му творби е „*Робството в Масачузетс*“, публикувана през 1854 г. Съчинението е инспирирано от залавянето на Антъни Бърнс и връщането му в робство. Това съчинение изразява не само неговото лично недоволство, но и възмущението, което се заражда в Нова Англия спрямо практическото приложение на приетия през 1850 г. закон за избягали роби. Безспорно едно от най-известните му и в същото време с противоречив характер произведение е „*Гражданско неподчинение*“, издадено за първи път през 1849 г. Тюрото е мотивиран да напише това съчинение поради огромната ненавист, която изпитва към робството и избухналата през 1846 г. война с Мексико. По-късно самият Мартин Лутър Кинг ще бъде повлиян от творчеството на Тюрото. Изключителен принос към американската литературна и историческа традиция имат съчиненията му *Защита за капитан Джон Браун* (1859), *Бележки след обесването на Джон Браун* (1859) и *Последните дни на Джон Браун* (1860).

Разглеждайки този период в американската история, не можем да пропуснем забележителното творчество на Ралф Улдо Емерсън. Тук трябва да бъде споменато съчинението му *Политика*, публикувано през 1844 г., както и *Автономност* (1841 г.), *Реформатори от Нова Англия* (1844 г.) под формата на реч, и колекцията му от есета. От изключителна важност са и литературните произведения на Хенри Гарнет, Хенри Лонгфеуол, Уолт Уитман, Джон Грийнлийф Уитиър, Джон Тролбридж. Творчеството им въплъщава в себе си едновременно критичност и психологическа дълбочина, която има огромна роля за духовната промяна в Нова Англия в годините преди Гражданската война.

Друг широкообхватен източник за този период е изключително богатата памфлетна литература. Тя се различава с разнообразния по стил и изказ набор от произведения, които се характеризират със своята политическа наситеност. Такова е съчинението на Уилям Лойд Гарисън „*Размисли върху колонизацията в Африка*“, издадено през 1832 г. и критикуващо остро практиките, прилагани от американското колонизаторско общество. През 1855 г. Гарисън публикува едно от най-известните си съчинения „*Никакъв съюз с робовладелци*“, превърнало се дори в лозунг на анти-робовладелската кампания. Няколко години по-рано е публикуван памфлетът на Дейвид Уокър *Призив* (1829 г.), чийто апел е

робството да бъде отхвърлено незабавно със силата на оръжието. Творбата на Лидия Мария Чайлд, публикувана под заглавието „*Анти-робовладелски катехизис*“ през 1839 г. също има своя културен и обществен принос. През 1837 г. е публикувано „*Есе върху робството и аболитионизма*“, дело на Катерин Бийчър. Важно значение за проследяване на анти-робовладелската мисъл има съчинението на Лисандър Спуунър „*Неконституционализмът на робството*“, издадено през 1845 г. В него авторът критикува остро институциите в САЩ, позволяващи съществуването на система, която е несъвместима законово с принципите на демокрацията и общественото желание за просперитет. Споменаването на Уилям Гудел е задължително. Неговите две съчинения „*Американският конституционализъм*“ (1845 г.) и „*Американският робовладелски кодекс в теорията и практиката*“ (1853 г.) оставят следа не само като важни литературни и правни творби, но и като ценни документални източници. Сериозен принос за проследяването на тенденциите в движението аболитионизъм и как то се променя през тези три десетилетия имат и съчиненията на Тиодор Паркър⁴, Натаниъл Пийбоди Роджърс⁵ и др.

Важно място в настоящото изследване намират кореспонденцията и мемоарите на хората, пряко или косвено обвързани с движението. Чрез нея може да се проследи мнението по определени политически и обществени въпроси, пряко свързани с робовладелската система и борбата за отхвърлянето ѝ. Тук на първо място идва изключителното наследство оставено от Джон Куинси Адамс. Под формата на кореспонденция и мемоари шестият американски президент оставя след себе си огромна документална база, публикувана под заглавието „*Мемоари на Джон Куинси Адамс, съдържаща части от дневника му от 1795 до 1848*“ в дванадесет тома. От изключителна важност е личната кореспонденция на Уилям Лойд Гарисън, публикувана от Харвардския университет в шест тома. Неотстъпваща по значение е колекцията от писма на Фредерик Дъглас, издадена в четири тома от университета Йейл, Кънектикът. Уникални в своето съдържание са колекцията от писма и съчинения, дело на Чарлс Съмнър⁶ и Ейбрахам

⁴ Parker, T. *The Collected works of Theodore Parker, minister of the twenty-eight congregational society at Boston, US. Containing his theological, polemical, and critical writings, sermons, speeches and addresses, and literary miscellanies.* In 14 volumes. London, 1863.

⁵ *A collection of from the miscellaneous writings of Nathaniel Peabody Rogers.* Boston, 1849.

⁶ *Memoir and letters of Charles Sumner.* In four volumes. Boston, 1893. *The works of Charles Sumner. In sixteenth volumes.* Boston, 1870.

Линкълн⁷. Важно значение има и колекцията от писмата на видни активисти и политически фигури като Джеймс Бърни, Лукреция Мот, Тиодор Уелд и сестрите Сара и Ангелина Гримки, Джон Браун, Уилям Купър Нил, Даниел Уебстър, Уилям Елъри Чанинг, Уендъл Филипс, Хорас Ман, Гери Смит, Уилям Джей, Джон Грийнлийф Уитиър, Елизър Райт, Касиус Клей и др.

Произнесените речи в периода до 1861 г. от страна на политици и аболиционисти дават широка палитра от политически, обществени и културни извори за състоянието на американската общественост и политическа култура. Безспорно едни от най-забележителни речи, изнесени по адрес на робовладелската система, са дело на Чарлс Съмнър. Речта, която се откроява, е *„Престъплението срещу Канзас“*, произнесена в Сената на 19 и 20 май 1856 г. Освен нея, Съмнър е известен с речите си *„Ориентир на свободата“* (1854 г.), *„Свободата национална, робството локално“* (1852 г.) и *Варварството от страна на робството* (1860 г.). От важно значение за историческия анализ е и речта на Ейбрахам Линкълн, произнесена на 16 юни 1858 г. в Спрингфийлд, Илиной, известна с името *„Разделената Камара“*. Тук можем да причислим и речите на Фредерик Дъглас, като тази, озаглавена *„Какво за роба е 4 юли?“* (1852 г.), която е едно от неговите най-известни публични изявления, с което той прави ясно разграничение между белите и черните в САЩ, подчертавайки комплексния характер на кризата, в която се намира нацията. През 1849 г. той говори пред аудитория в Ню Йорк, като речта остава в историографията под името *„Спящият вулкан“*. Няколко години по-късно през 1857 г. той ще изнесе изключителна реч в Рочестър, Ню Йорк по повод решението на Върховния съд по делото Дред Скот, озаглавена *„Решението Дред Скот“*. Забележителен по своя характер и сюжет са речите на Джошуа Гидингс, събрани в колекция, издадена през 1853 г. Друга важна колекция с документална стойност е озаглавена *„Речите на Гери Смит в Конгреса“*, публикувана през 1856 г. Не на последно място се нареждат и публичните изяви на оратори като Джон Хейл, Хорас Ман и Уилям Сюърд. Дълбок интерес представлява речта на Даниел Уебстър от 7 март 1850 г., спираща се върху все по-назряващото недоволство в Нова Англия към компромисната политика и разширяващата се робовладелска власт. Творчеството на Уендъл Филипс също е ценен източник на информация, който включва известни анти-робовладелски речи като *„Убийството на*

⁷ *Complete works of Abraham Lincoln*. In twelve volumes. New York, 1894.

Ловджой“ (1837 г.), *„Годишнината на Симс“* (1852 г.), *„Философията на движението аболиционизъм“* (1853 г.) и др.

Дебатите, провеждани в Сената и Камарата на представителите, имат важно значение за разбирането на политическия дискурс по робовладелския въпрос. Тук влизат протоколите от заседанията на двете камари в Конгреса на САЩ, публикувани в *Congressional globe* и *Register of Debates*. Според голяма част от представителите на съвременната историография дебатите между Ейбрахам Линкълн и Стивън Дъглас през 1858 г. са ненадминати със своята удивителна реторика и способност за политически диспут. Огромното количество документи от заседанията на Конгреса предоставят възможност движението аболиционизъм да бъде оценено и проучено и от гледната точка на политическата активност в Окръг Колумбия.

Историографски преглед

Научните разработки, посветени на този сюжет от американската история, са много и различни по смисъл и обхват. През последните три десетилетия научните трудове, разглеждащи движението за премахване на робството, разкриват нови и задълбочени гледни точки, описващи сложния и многопластов характер на движението. Настоящото изследване не може да не разгледа еволюирането на историческата традиция, посветена на проблемите около аболиционизма през последните двеста години. Дисертационният труд стъпва предимно върху научна литература от американската историческа школа. В дисертационния труд са използвани множество периодични издания и списания, издадени най-вече в САЩ.

Можем да разделим научните съчинения, използвани в това изследване, на няколко направления – монографии, които разглеждат движението глобално; такива, които поставят акцент върху специфичен проблем или личност; такива, които проследяват политическите аспекти на движението; и такива, които търсят неговата социална интерпретация.

Едно от първите изследвания на този въпрос е публикуваното през 1850 г. съчинение на Чарлс Елиът *„Греховността на американското робство“* в два тома. В него той разглежда началото на робството в Северна Америка, преминавайки през развитието на търговията с роби, достигайки до оформянето на група от хора с анти-робовладелски

виждания. През 1854 г. излиза от печат книгата „Деспотизмът в Америка“, дело на Ричърд Хилдрет. В своето изследване той проследява както отношенията между робовладелците и робите, така и политическите, икономическите и социалните последици от робовладелската система. Друг известен пионер в разглеждането на анти-робовладелското движение е Уилям Гудел. Неговата книга от 1855 г. е наименувана „Робство и анти-робство. История на великата борба в двете полукълба. С преглед върху робския въпрос в Съединените щати“. В първата част на изследването си той проследява развитието на робството и търговията с роби от колониалната епоха до основаването на *Американското анти-робовладелско общество* и развитието на агитационния процес против робовладелската система. През 1856 г. Хорас Грийли публикува изследването си „История на борбата между разширяване на робството и неговото ограничаване“, което стъпва върху материали от заседанията, проведени в Конгреса на САЩ, съсредоточавайки вниманието си върху развитието и дейността на политическото крило на движението в средата на XIX в. По време на Гражданската война Грийли издава „Американският конфликт“ – съчинение, оставило значителна следа в историческата наука. Друго важно съчинение за развитието на историографията е дело на Хенри Уилсън „Възход и падение на Робската власт в САЩ“. Книгата е написана от човек, представляващ Масачузетс в Конгреса, което създава известно усещане за пристрастност, но въпреки това книгата му заема важно място в развитието на историографията по този въпрос. Макар и написани от непрофесионални историци, писанията им предоставят важна гледна точка за събитията от епохата. През 1883 г. е публикувана класическата работа на Паркър Пилсбъри, посветена на делото на Уилям Лойд Гарисън – „По стъпките на анти-робовладелските апостоли“.

Не липсват и съчинения с про-робовладелска нотка, описващи историята на движението и въздействието му върху политическия и обществения живот в страната. Такъв е трудът на И. Фонтайн „Американският аболитионизъм от 1787 до 1861“, издаден през 1861 г. Съчинението на Джордж Фитцух „Всички канибали! Или роби без господари“ (1857 г.) поддържа изцяло про-робовладелската гледна точка, придържайки се към своя ментор по тази линия Томас Карлайл.

Първоначално съчиненията на тази тема по-скоро описват противодействието между анти-робовладелските и про-робовладелските кръгове, акцентиращи върху това какво

представлява самата институцията на робството. В периода след края на Гражданската война започва изместване на фокуса, който съсредоточавайки се върху общественото съдържание на анти-робовладелската кауза. Веднага след края на Гражданската война броят на изследванията в тази област се увеличава значително. През 1906 г. излизат две знакови изследвания по проблемите на аболиционизма. Първото е трудът на Албърт Харт „Робство и аболиционизъм 1831-1841“, последвано от „Партиите и робството 1850-1859“ на Тиодор Смит. И двете монографии акцентират върху състоянието на робите, на господарите и развитието на анти-робовладелската агитация в годините преди избухването на Гражданската война. Като че ли основен мотив е представянето на двете гледни точки – и на защитниците, и на противниците на аболиционистите. Въпреки противоречивия характер на тези две изследвания те остават като едни от водещите исторически проучвания в самото начало на ХХ в. През 1919 г. е публикувано съчинението на Джеси Мейси „*Анти-робовладелският поход*“.

През 1933 г. е издадена книгата на Гилбърт Барнс „*Анти-робовладелският импулс 1830-1844*“, в която авторът проследява ранните години на анти-робовладелската борба след промените, които настъпват с появата на Уилям Лойд Гарисън. Според Барнс радикалният тон на Гарисън принуждава част от аболиционистите да се разграничат от неговите действия. В изследването си той разкрива сериозната подкрепа, получена от движението от страна чернокожите на Север. Книгата представлява и сериозен документален източник, което я превръща във водещо за времето си изследване.

Процесът на изграждането на анти-робовладелската концепция може да бъде проследен в изследването на Ръсел Ний „*Окованата свобода*“, публикувано през 1949 г. Според Ний изграждането на концепцията за незабавно премахване на робовладелската система има решаващо значение за развитието на движението. Според него Гарисън взема идеята за незабавна еманципация от аболиционистичната традиция, изградена във Великобритания, не успявайки да създаде практически закон, по който движението да бъде направлявано, а по-скоро теоретичен такъв.

За разглеждането на механизмите, с които борави аболиционизмът, важно значение има книгата на Алън Кардън „*Отлагане на свободата. Американската борба за еманципация, 1776-1865*“, която представлява панорамно изследване, акцентиращо върху тезата, че Конституцията не е преднамерено създаден про-робовладелски документ. Той

проследява по какъв начин се достига до компромисно споразумение между Севера и Юга, което предопределя вътрешната политика на Съединените щати през следващите няколко десетилетия. Според автора до Гражданската война се достига поради две основни причини – желанието на южните щати да запазят своите щатски права и вярата на Севера, че това е поход, целящ премахването на робството.

Водещо значение за настоящото изследване имат няколко проучвания, като тези на Дейвид Брайън Дейвис *„Робската власт, Конспирация и Параноя“* (1969 г.) и *„Антиробовладелският дебат: Капитализъм и аболиционизъм като проблем в историческата интерпретация“* (1992 г.). Изследванията на Дейвис предлагат дълбок анализ върху формирането на робовладението като институция в Америка, изграждането на консолидирано анти-робовладелско движение и симбиозата между политика и анти-робовладелска реторика. През 2006 г. е публикувана една от най-известните му книги *„Нечовешко робство: Възход и падение на робството в Новия свят“*. В нея той проследява дългата еволюция на понятието расизъм и определящата роля на робството в изграждането на Съединените щати. Много важни изследвания със сериозен принос за развитието на съвременната американска историография по този въпрос са трудовете на Джон Стафер. Безспорно едно от най-забележителните му съчинения е *„Черните сърца на хората“*, издадено през 2001 г. Трудът е посветен на взаимодействието между бели и черни активисти и тяхното сътрудничество в Борбата за премахване на робството. Делото им изцяло резонира с радикалното крило на движението в годините преди 1861 г., пречупено през личните им житейски съдби и формирането им като видни обществени личности. През 2008 г. е издадена книгата му *„Гиганти: Паралелните животи на Фредерик Дъглас и Ейбрахам Линкълн“*. Стафер разглежда издигането на тези две личности в контекста на времето, в което те действат, изключителната вътрешна трансформация, която те изживяват паралелно с издигането им като обществено и политически признати личности с огромно влияние. В изследването си той набляга на радикалната им реторика, олицетворяваща не само личното им противопоставяне срещу робовладелската система, но и промените, които протичат в обществените нагласи на Север в годините преди Гражданската война. Изграждането на отношенията по между им, гравитиращи около въпросите на робството и еманципацията, има огромно значение за настоящата дисертация.

От първостепенно значение е книгата на Уилям Лий Милър от 1995 г. *„Дискурс върху робството. Джон Куинси Адамс и великата битка в Конгреса на Съединените щати“*. Това изследване предлага изключително детайлен и обстоен анализ на събитията в Конгреса, засягащи робовладелския въпрос. Според Милър първият сериозен политически дебат около робовладелския въпрос е концентриран, настойчив, практически и дефанзивен, докато анти-робовладелските настроения в годините до 1844 г. са разсеяни, спорадични, несигурни и морално обвързани. Всичко това се променя коренно след 1850 г. Книгата има изключителна науча тежест поради широкия обхват от документални извори, проследяващи както процеса на преход в самото движение, така и промените, които се извършват на политическата трибуна. Важни са проучванията на Айлийн Крадитор *„Средства и цели на американския аболиционизъм“* и Люис Филър *„Поход срещу робството“*. Двете съчинения обстойно проследяват развитието на анти-робовладелската реторика и промените, които настъпват отвътре в движението. Многобройната изворова база, на която стъпват, позволява един обективен и задълбочен поглед върху тази проблематика.

Изследването на Шърман Савидж *„Противоречията около разпределението на аболиционистичната литература, 1830-1860“* има значителен принос върху знанието над създаването и разпространението на литературата, дело на анти-робовладелското движение в годините преди Гражданската война. За разбирането на процесите около формирането на някои от основните доктрини, пропагандирани от движението, принос има съчинението на Люис Гъртайс *„Морал и Полза в американската анти-робовладелска реформа“*. В своето изследване Гъртайс проследява как формирането на анти-робовладелските настроения и тяхното практическо приложение от страна на аболиционистите е използвано от политиците в годините преди 1861 г. Според Левис Пери това проучване разглежда разбирането от страна на аболиционистите, че „денационализирането“ на робството трябва да бъде заменено с индивидуален просперитет, семейна сплотеност и икономически растеж. Книгата на Едуард Магдъл, *„Социален профил на аболиционистките последователи“* разглежда хората, абонирани за анти-робовладелските вестници, тези, които се подписват под петициите, както и хората, подкрепящи формирането на анти-робовладелски политически партии. Авторът набляга върху пиетизма, около който движението се изгражда. Според Магдъл прослойката от

анти-робовладелски последователи има много по-комплексен характер, отколкото изследванията преди неговото показват. Той прави заключението, че в крайна сметка движението аболиционизъм е течение, породено от формирането на съзнанието на работническата класа. Важен исторически поглед върху реториката на аболиционистите в средата на деветнадесетото столетие прави Бенжамин Ламб в книгата си *„Гневните аболиционисти и реториката на робството. Чувството за морал в социалните движения“*. Той разглежда движението през теорията на Макс Вебер за колективното поведение от емоционална гледна точка, приложимо в социалните движения, подчертавайки намесата на силни обществени и политически фигури, които желаят прилагането на тези идеи в политическата реалност и преобладаващите обществени нагласи. От изключителна важност за разбирането на анти-робовладелските настроения в навечерието на Втората американска революция има книгата на Дейвид Грант *„Политическият анти-робовладелски дискурс и американската литература през 50-те години“*. Според Грант радикалните аболиционисти са много по-ефективни в своята дейност от хората с анти-робовладелски виждания, които са пряко свързани с политика. Той вижда в анти-робовладелската реторика основен регулатор на литературната динамика в този период. За пример той дава творчеството на Хариет Бийчър Стоу, Уолт Уитман, Джон Грийлийф Уитиър и др. Важно да бъде споменато е и съчинението на Стенли Харълд *„Гранична война. Битката срещу робството преди Гражданската война“*. В своето изследване той предлага задълбочен анализ върху северните и южните гранични щати в навечерието на 1861 г. Той проследява насието в пограничните райони, както и повторното залавяне на избягалите роби и връщането им на юг.

Трудовете на Ерик Фоунър⁸ имат огромен принос върху развитието на историографската традиция през последните няколко десетилетия. Неговите изследвания наблягат върху различни етапи от развитието на движението аболиционизъм, разкриващи в детайли не само обществената, но и политическата значимост на движението. Част от

⁸ Foner, E. *Free Soil, Free labor, Free men. The Ideology of the Republican party before the civil war.* Oxford University press, New York, 1995. Foner, E. *Gateway to freedom. The Hidden history of the underground railroad.* New York, 2015. Foner, E. *Politics and Ideology in the age of the Civil war.* Oxford University press, New York, 1980. Foner E. *Slavery and Freedom in Nineteenth-Century America.* Oxford University Press. New York, 1994.

неговите трудове могат да бъдат причислени и към втората група изследователи⁹. Различен поглед върху движението предлага монографията на Елизабет Варон „*Разединение! Достигане до Американската гражданска война, 1789-1859*“. От една страна, тя проследява причините, довели до Гражданската война, а паралелно с това разглежда по какъв начин хората, борещи се за незабавна еманципация, повлияват върху достигане до този секционен конфликт. Тя набляга върху идеята, че благодарение на агитацията, провеждана от аболиционистите, политиката в навечерието на войната се променя в посока, потвърждаваща страховете на Юга и надигащата се вълна от анти-робовладелски настроения на Север. Книгата на Варон е ценен източник за настоящото изследване.

В последните няколко години в съвременната историография се налагат съчиненията на Маниша Синха¹⁰, която разглежда движението в неговата историческа цялост, комбинирайки поглед както върху индивидуалните съдби на участниците в движението, така и върху обществените тенденции, които то налага. В историографския анализ задължително трябва да бъдат упоменати трудовете на Джеймс Оукс¹¹, утвърдена фигура в американската историография по проблемите около Гражданската война и Реконструкцията. Голям научен принос имат изследванията на автори като Фред Каплан¹², и Хенри Майер¹³, разглеждащи ролята на личността върху движението, както и обществените тенденции в годините преди избухването на Гражданската война. Внимание трябва да бъде обърнато върху съчиненията на Кристофър Камерън¹⁴ и Джон Патрик¹⁵,

⁹ Благодарение на книгата си посветена на Ейбрахам Линкълн. Foner, E. *The Fiery Trial. Abraham Lincoln and American slavery*. New York, 2010., Foner, E. *A House Divided: America in the Age of Lincoln*. With Olivia Mahoney. Chicago: Chicago Historical Society, 1990.

¹⁰ Sinha, M. *The Slave's Cause. A History of Abolition*. Yale University Press, New Haven, 2016. Sinha, M. Co-authored, *The Abolitionist Imagination*. Cambridge, Harvard University Press, 2012. Sinha, M. *The Counterrevolution of Slavery: Politics and Ideology in Antebellum South Carolina*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2000.

¹¹ Oakes, J. *The Scorpion's Sting. Antislavery and the coming of Civil war*. New York, 2014. Oakes, J. *The Radical and the Republican. Frederick Douglass, Abraham Lincoln, and the triumph of antislavery politics*. New York. 2007. Oakes, J. *The Ruling race: A history of American slaveholders*. New York, 1998. Oakes, J. *Slavery and Freedom. An interpretation of the Old South*. New York, 1990.

¹² Kaplan, F. *John Quincy Adams. American visionary*. New York, 2014. Kaplan, F. *Lincoln. The biography of a writer*. New York, 2008.

¹³ Mayer, H. *All on Fire: William Lloyd Garrison and the abolition of slavery*. New York, 1998.

¹⁴ Cameron, C. *To plead our own cause: African American in Massachusetts and the making of Antislavery movement*. Kent: The Kent University press, 2014.

¹⁵ Daly, J. Patrick. *When slavery was called Freedom: Evangelicalism, Proslavery, and the causes of the Civil war*. Lexington: The University of Kentucky press, 2015.

които описват не само състоянието на обществото, но и политическата реалност в годините преди 1861 г. Фокусирани върху опитите за социални и политически реформи вследствие на разрастването на робовладелския въпрос, тези изследвания имат значение за разбирането на движението в годините до избухването на Гражданската война.

В десертационния труд са използвани периодични издания и списания. Най-важните от тях са *American Quarterly*, *Journal of American Studies*, *Rhode Island History*, *Slavery and Abolition*, *The American Historical review*, *The Anti-slavery examiner*, *The Journal of African American history*, *The Journal of Negro history* и *The New England Quarterly*. С оглед на направения историографски преглед можем да обобщим няколко важни извода около това в каква посока се движат историографските тенденции по темата в последните няколко години. Наблюдава се изместване на фокуса от общите проучвания, разглеждащи движението в неговата цялост, към изследвания върху отделни личности и идеи, които са част от движението. Изключително богатата документална база, върху която може да се работи, позволява по-критичен анализ върху издадените изследвания до този момент. След 1990 г. интересът към литературата, печата и делото на аболиционистите е все по-голям.

II. Структура и основно съдържание на дисертационния труд

Изследването включва увод, изложение и заключение. В уводната част са представени предметът на изследването, географския и хронологическия му обхват, както и мотивацията, и актуалността на темата. Освен методологията, въведението разкрива целите и задачите на проучването. Представени са основната теза и приносите в допълнение към описание на първичните източници и историографията, отнасящи се до темата.

Изложението е съставено от три основни глави, всяка от които съдържа в себе си пет подглави. Първата глава обхваща периода на утвърждаване на движението аболиционизъм като обществен фактор от създаването на вестник *The Liberator* през 1831 г. до началото на 40-те години на XIX в. Във втората глава фокусът е концентриран върху популяризирането на политическия аболиционизъм, процес, който продължава едно десетилетие. В третата част на изследването ударението пада върху изострянето на обществено-политическото напрежение, което намира своя облик в атаката над Чарлс

Съмнър през 1856 г. и въстанието на Джон Браун три години по-късно. Тази глава проследява радикализирането на движението и ескалацията на нетърпимостта между двата лагера с избухването на Гражданската война през 1861 г.

В първа глава „Създаването на *The Liberator* и популяризиране на движението, 1831-1840 г.“ се разглежда формирането на обособено обществено движение, което придобива все по-синхронизиран и идейно катализиран характер. С появата на Уилям Лойд Гарисън на обществената сцена през 1831 г. е положено официално началото на движението аболиционизъм. Характеризирана със спорадични обществени актове и петиции до Конгреса съпротивата срещу робовладелската система приема организиран и в същото време радикален облик. Изградено изцяло върху идеята за морално преобразяване на обществото, след 1833 г. движението започва да съчетава в себе си все повече елементи на непоносимост и неприязъм към провежданата вътрешната политика, което ясно може да бъде забелязано в аболиционистичната преса. От този момент разграничаването от заложените принципи за политическо единодействие с Южните щати е очевидно.

Този период разкрива в пълна степен преобразуването на движението от отделни проявления към идеологически синхронизирано течение целящо незабавното премахване на робовладелската система. След появата на *The Liberator* през януари 1831 г. и въстанието на Натаниел Търнър през август месец същата година, общественото съзнание започва да бъде все по-ангажирано с робовладелския въпрос. Колкото и парадоксално да звучи, въстанието на Търнър изиграва ролята на трамплин. Страховете и негативните последици от събитията през месец август добавят допълнителна популярност за движението не само в Нова Англия, но и в Южните щати. Отзвукът от събитията резонира в обществения и политическия живот през следващите няколко десетилетия, измествайки робовладелския въпрос от периферията към центъра на обществения интерес. Според Джон Томас причината за внезапно придобитата популярност и авторитет от страна на Гарисън се крие в цитирането на други вестници, които непрекъснато препечатват на своите страници статии, публикувани в *The Liberator*. Въпреки че Южните щати възприемат Гарисън като нападателен и остър в изказа си, те цитират публикуваните от него статии с цел да разобличат „*дяволските Янки*“, които желаят да отнемат техните „естествени права“. От друга страна, онези от вестниците на Север, които са неутрални или критични към делото на аболиционистите, също препечатват статии от *The Liberator*.

По този начин се създава верига от публикации, чрез която Гарисън придобива широка популярност за кратък период от време. Пропагандирането на доктрината за *незабавна еманципация*, освен че се превръща в лозунг на движението, успява да провокира светкавична ответна реакция от страна на про-робовладелските кръгове в Конгреса. С действията си обаче те не успяват да капсулират активната дейност на аболиционистите.

От друга страна засилващата се петиционна кампания за премахване на робството към Конгреса на САЩ, принуждава доминиращите про-робовладелски лобита в Сената и Камарата на представителите да наложат т. нар. *Gag Rule* под предтекст, че многобройните петиции възпрепятстват ефективното протичане на заседанията. Приет с мнозинство, този акт е заклеймен от анти-робовладелските кръгове като престъпление срещу демократичните принципи върху, които Съединените щати са основани, но и като директно нарушение на първата поправка от Американската конституция. След 1836 г. и особено след убийството на Илайжда Ловджой през 1837 г. в Алтън, Илиной, в движението се откроява група от представителите, които все по-шумно започват да прокламират необходимостта от създаването на политическа партия учредена изцяло върху анти-робовладелски принципи. Идея, която намира своята реализация през 1840 г.

Въпреки множеството противоречия в движението, аболиционизмът успява да увеличи значително своята популярност през следващите години. Създаването на анти-робовладелска политическа партия полага основите за възхода на политическия аболиционизъм през 40-те години на XIX в. Макар че първото десетилетие от консолидирането на движението преминава под диктовката на борбата за оцеляване, след 1840 г. то печели допълнително влияние върху обществото благодарение на новосъздадената *The Liberty party*.

Във **втората глава** „Възход на политическия аболиционизъм, 1840-1850 г.“ се разглежда групирането на крило в движението, което изповядва идеите за настъпателно политическо участие, което би довело до ефективно противопоставяне на установеното *status quo*. Участието в политическия живот на страната приема ролята на алтернативен вариант в борбата против робовладелската система и в същото време кореспондира директно с настроенията сред аболиционистите. Компиляцията от желание за незабавно премахване на робството и стремежите за политическо противопоставяне срещу

установените про-робовладелските политически практики полагат основите на т. нар. политически аболиционизъм.

Паралелно с изграждането на *The Liberty party* (1840 г.) и издигането на кандидатурата на Джеймс Бърни, започват два важни процеса. От една страна, все по-голям кръг от хора приемат теорията, че именно робовладелската система е основната причина за всички национални проблеми, а от друга – тезата за т. нар. *Slave power* добива огромна популярност. Подобни виждания са приемани *a priori* от аболиционистите и използвани все по-често в публичния им дискурс. Това включване на аболиционистите в политиката, от своя страна, поражда питането по какъв начин едно политически обвързано движение може да бъде полезно за обществото. В книгата си „*Политика и Идеология*“ Ерик Фоунър посочва, че „само партия, прегърнала социалната мобилност и конкурентния индивидуализъм, отхвърляща постоянното подчинение в обществото, може да развие напълно анти-робовладелска идеология“¹⁶. Без никакво съмнение, 1840 г. е определяна от съвременните историци като ключова за утвърждаването на политическия аболиционизъм. Освен това появата на политическа партия, чиято програма е пряко обвързана с борбата за премахване на робството, създава усещане сред хората в Нова Англия, че представителите на движението добиват все по-сериозно политическо влияние.

Политиката на компромиси, прилагана в Конгреса и пропагандирана от хора като Хенри Клей и Даниел Уебстър, започва да бъде подлагана на сериозен агитационен натиск от страна на аболиционистите след 1840 г. Разрастването на аболиционизма и увеличаването на анти-робовладелските периодични издания усилват усещането за несигурност в защитниците на „странната институция“. При внимателно анализиране на събитията от периода 1840-1842 г. на преден план изпъква паралелното протичане на две важни за движението промени. На първо място, това е опитът за лансиране на идеята за разпадане на Съюза между Севера и Юга. Втората промяна е значителното увеличаване на локалните анти-робовладелски общества и преориентиране на все повече хора от отричане към подкрепа на новосформираната политическа партия¹⁷.

Тълкуването на този период от борбата против робовладелската система спомага да се проследи формулирането на три основни концепции във възприятията на

¹⁶ Foner, E. *Politics and Ideology in the Age of the Civil war*. Oxford University press, 1980, p. 40.

¹⁷ *The Liberty and Free Soil parties in the Northwest*. By Theodore Clark Smith, PhD. New York, 1897, p. 50.

аболиционистите по отношение на Конституцията на САЩ. Първата концепция разглежда Конституцията като виден про-робовладелски документ, който създава необходимите предпоставки робството да бъде не само институционализирано, но и да бъде наложено като водещ икономически елемент в Южните щати. Второто схващане приема Конституцията като анти-робовладелски документ, който е продължение на естествените и общоприети закони. Тази интерпретация се налага сред част от аболиционистите след 1844 г., но бързо е заклеймена като ерес¹⁸. Третата теория е продукт на политическото крило в движението, което се опитва да разгледа борбата прагматично, като се концентрира върху онези цели, които са реално осъществими. Привържениците на тази теория осъзнават клаузите, които легитимират и предпазват робството, но в същото време отчитат електоралната подкрепа към нея и смятат, че най-разумно е да подкрепят нейното прилагане, изчаквайки удобен момент, когато самите робовладелци, желаейки експанзията на системата, ще потъпчат основните ѝ принципи. Тази комбинация от различни гледни точки намира отражение не само в анти-робовладелската реторика, но и в политическите дебати в средата на деветнадесетото столетие.

С присъединяването на Тексас след войната с Мексико общественото-политическите дебати по отношение на робството се задълбочават. Натрупаното напрежение в Конгреса и разрастването на споровете по тези въпроси оказва несъмнено влияние върху засилването на общественото недоволство спрямо непрекъснатото разширяващата се робовладелска система. Започнало като морална съпротива срещу нея, аболиционизмът придобива все по-политически облик.

След появата на обществена сцена на Фредерик Дъглас и създаването на множество анти-робовладелски общества, робовладелският въпрос заема централно място в съзнанието на американската общественост. Проследена е еволюцията на движението и издигането му в основен обществен и политически фактор в средата на XIX в. Компромисът от 1850 г. засилва страховете сред гражданското общество в Нова Англия, че политиката на компромиси не е ефективна и по никакъв начин не защитава интересите на Севера, а напротив тя лансира и подпомага разширяването на робството.

В трета глава „Крайт на една епоха, 1851-1861 г.“ акцент е поставен върху засилващата се анти-робовладелска реторика от страна на противниците на робството в

¹⁸ Fogel, W. Robert. *Without Consent or Contract. The Rise and Fall of American slavery*. New York, 1989, p. 333.

Конгреса, която демонизира Южните щати и провежданата от тях про-робовладелска политика. Преминаващо под знака на непрестанни политически кризи десетилетието преди избухването на Гражданската война се оказва решаващо за утвърждаването на анти-робовладелска позиция, както сред северната общественост така и сред нейното политическо представителство. С приемането на Компромисът от 1850 г. и Закона Канзас-Небраска от 1854 г. за голяма част от американската общественост на Север се полагат основите, които слагат край на компромисната политика провеждана в продължение на няколко десетилетия.

Обществено-политическото напрежение води до засилване на недоверието и желание за преразглеждане на сътрудничеството между Севера и Юга. Особено след приемането на закона за избягали роби, Северът е все по-малко склонен на компромиси в името на Съюза, а всеки опит за взаимодействие за сметка на интересите на северното общество е окачен като предателство. Решението на Върховния съд по делото Дред Скот от 1857 г. определя робите като собственост изцяло под контрола на своите господари и слага край на неефективните опити за ползотворен диалог. Междувременно се случва нещо, което променя изцяло политическата обстановка в Щатите. През 1854 г. е създадена Републиканската партия. Учредена от аболиционисти, бивши фрийсойлъри и виги, новосформираната политическа организация навлиза в историята на деветнадесетото столетие като естествено продължение на основните принципи за свобода и равни права, заложи в Декларацията за независимост. Републиканците смятат, че американската демокрация не е плод на случайност, а логична последица от историческите процеси. За кратък период от време тя се превръща в основен противник на Демократическата партия.

В средата на 1856 г. разцеплението между про- и анти-робовладелските кръгове е пълно и окончателно. По този повод Фредерик Дъглас пише: *„Колкото по-явна, скандална и безочлива е робствокрацията, толкова по-твърд е анти-робовладелският дух на Севера“*¹⁹. Според Артър Тапан благодарение на събитията през първата половина на 1856 г. враговете на робството печелят обществени позиции, които ще се окажат ключови в дългосрочен план²⁰. В един от своите памфлети, Тапан споделя: *„Републиканската партия включи в своята платформа позицията на радикалните*

¹⁹ Douglass, F. *Autobiographies. Life and Times of Frederick Douglass. Written by himself.* New York, 1994, p. 736.

²⁰ Filler, L. *Crusade against slavery. Friends, Foes, and Reforms 1820-1860.* Algonac, Michigan, p. 295.

аболиционисти, с което нанесе силен удар срещу робовладелската система²¹. Въпреки че са налице многобройни варианти за постигане на нов компромис между двете фракции около въпросите за тарифи, територии и икономика, робовладелският въпрос хвърля своята сянка над политическия живот в страната, заличаващ всички евентуални претенции за постигане на споразумение.

В края на 1859 г. Джон Браун прави изцяло нов прочит на идеите застъпвани в продължение на три десетилетия от Гарисън и Фредерик Дъглас, нападайки военния арсенал при Харпърс Фери, Вирджиния. Желанието за мирно постигане на еманципация е потушено с кръв. Опреличен като герой от северната общественост и терорист в Южните щати, Джон Браун се превръща в олицетворение на страховете от евентуален вътрешен конфликт приспивани от една провеждането на компромисна политика, която в края на 50-те години се оказва несъстоятелна и нежелана. Благодарение на засилената анти-робовладелска реторика, литературата и аболиционистичната преса за период от тридесет години обществото в Нова Англия поема нова посока в отношението си към робството. Обрисуването на робовладелската система като проект на дявола и превръщането на непрекъснато разширяващото се влияние на робовладелците в основен страх на Север е един от основните белези разкриващ края на може би най-противоречивата епоха в американската история. Отделянето на Южна Каролина на 20 декември 1860 г. от Съюза и началото на Гражданската война при форт Съмтър слагат край на надеждите за мирен изход от създалата се ситуация.

Заклучителната част на дисертацията обобщава направените изводи, проследявайки ролята на движението аболиционизъм като една от основните причини за промяната в обществените настроения на Север към робовладелската система.

III. Приноси на дисертационния труд

1. Изследването предлага поглед върху една непозната за българската историография тема, разглеждайки детайлно движението за премахване на робството в САЩ (1831-1861 г.) анализирайки различните му аспекти и предоставяйки поле за дискусия и надграждане.

²¹ *The Kansas struggle of 1856, in Congress, and in the presidential campaign with suggestions for the future.* New York, American abolition society, 1857, p. 47.

2. Дисертационният труд използва мащабен кръг от вестници, художествена и мемоарна литература, кореспонденция, речи и дебати, проведени в Сената и Камарата на представителите. Употребена е широка палитра от монографии и статии, удостоверяващи комплексния характер на темата в модерната историография.
3. Акцент е поставен върху различните похвати за постигане на корелация между аболиционизма и гражданското общество в Нова Англия, както и търсенето на взаимовръзките и механизмите за обществено и политическо влияние.
4. В изследването е приложен анализ на голям брой седмичници и ежедневни вестници с цел разкриването на широката палитра от идеи, поставени на дневен ред от лидерите на движението.
5. Поставя се акцент върху т. нар. *Slave power* или *Slaveocracy* – идеята, че федералното правителство през 40-те и 50-те години на XIX в. е направлявано от робовладелците.

IV. Публикации по темата на дисертацията

1. *A Brief View Over American Most Prominent Abolitionist Newspapers and Writings During the Mid XIX century (1820-1850's)*. Bulgarian Journal of Historical Education, Vol. 24, Number 2, 2016.
2. *Аболиционизмът и механизмите му за въздействие върху гражданското общество в Нова Англия през 30-те и 40-те години на XIX в.* Списание История, кн. 1, 2017.
3. *Анти-робовладелските общества в Съединените щати през първата половина на XIX в.* - Сб. „Докторантски четения“, 2015 г., под печат
4. *Обликът на аболиционизма. Уилям Лойд Гарисън – геният на универсалната еманципация (1831-1865)*. Списание История, кн. 4, 2015.
5. *Словото, основна характеристика на демокрацията: литературата и печата на аболиционизма в САЩ през първата половина на XIX в.* Сб. „Държавната идея в модерната епоха“. София, 2018.

6. *Участието на САЩ на конференцията в Потсдам (17 юли – 2 август 1945 г.)* Сб. „Големите конфликти на XX век. Втората световна война. 70 години по-късно.“
София, 2018.

Изследването бе осъществено с помощта на:

Комисия за научно-образователен обмен Фулбрайт. Стипендия за изследователска дейност на докторанти.

Университет Харвард - Кеймбридж, Масачузетс.

Университет Дрексел - Филадельфия, Пенсилвания.

Софийски университет „Св. Климент Охридски“.